

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙ З
МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ
ВИХОВНОЇ РОБОТИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 2 курсу 11-221 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

(скорочений термін)

Освітньо-професійної (наукової)

програми Початкова освіта

Куриленко Юлія Олексіївна

Керівник к.пед.н., доцентка Денисенко В.В.

Рецензент вчителька-методистка Мартянова М.А.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ ЕКСКУРСІЇ У ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ	6
1.1. Екскурсія як вид занять з дітьми молодшого шкільного віку.....	6
1.2. Специфіка організації екскурсії для дітей початкової школи.....	8
1.3. Різновиди екскурсій.....	11
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙ У КОНТЕКСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ	13
2.1. Класична методика проведення екскурсії.....	13
2.2. Педагогічні умови проведення екскурсій у початковій школі.....	16
ВИСНОВКИ	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	24
ДОДАТКИ	26
Додаток А Сценарій екскурсії №1 з теми «Екскурсія до природничого музею. Походження людини».....	26
Додаток Б Сценарій екскурсії №2 з теми «Спостереження за природою восени. Осіння екскурсія в парк».....	28
Додаток В Сценарій екскурсії №3 з теми «Екскурсія у відділ природи краєзнавчого музею (рослинний світ)».....	38
Додаток Г Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського Державного Університету.....	

ВСТУП

Для того щоб вижити, людство має навчитися жити на Землі по-новому: кожній людині необхідно оволодіти мінімальним набором екологічних знань і способів діяльності для того, щоб його поведінка була екологічно осмисленим. У сьогоденній складну екологічну ситуацію, людина необхідно розуміти, що він пов'язаний з природою, залежить від неї і просто не має права ігнорувати закони природи.

Головна мета виховних екскурсій – формування моральної, екологічної, національної культури, правильного ставлення людини до природи, отримання елементарних знань для вироблення доброго ставлення до навколишнього світу, а також формування усвідомлено-правильного ставлення до навколишнього середовища.

Чим раніше почнеться робота з різних напрямків виховання, тим ефективніше буде її результат. Тому необхідно посилити увагу людини до природи, до світу вже починаючи з раннього дитинства, організовуючи відповідну розвиваюче середовище, де учень мав би не просто жити, а й спостерігати за явищами і подіями, що відбуваються в ній, задавати природі питання і отримувати на них відповіді.

Формування основ культури дітей вимагає розвитку у них не тільки конкретних знань і умінь, а й загального розуміння природи, заходи відповідальності за життя в конкретному місці і на планеті в цілому. Велику спадщину у сфері ознайомлення дітей з довкіллям залишив видатний педагог В.О. Сухомлинський. На його думку, природа лежить в основі дитячого мислення, почуттів та творчості. Ставлення дітей до об'єктів природи відомий педагог тісно пов'язував з тим, що природа – це наш рідний край, земля, яка нас виростила і годує, земля, перетворена нашою працею. Сама природа не виховує, виховує лише активна взаємодія з нею. Щоб дитина навчилася розуміти природу, відчувати її красу, берегти її багатства, потрібно прищепити йому

почуття з раннього віку. Щоб виховати всі ці почуття в дітях, вчителі початкової школи використовують різні форми роботи в цьому напрямку.

Проблемами формування знань про предмети і явища природи, їх властивості та різноманітті, про зв'язки між ними, тобто весь комплекс знань про довкілля, про все, що оточує людину, що становить поняття «природа» займалися такі вчені як І.Д. Зверев, А.Н. Захлебний, І.Т. Суравегина. Виходячи з робіт А.Є. Тихонової, Л.П. Салеевой розроблена система природознавчих знань.

Під формуванням основ морально-екологічної культури учнів початкової школи нами мається на увазі процес, спрямований на синтез елементів: морально-екологічних знань, екологічного ставлення до природи і культури екологічно виправданої поведінки. Суттєве значення в розробці проблеми розвитку основ морально-екологічної культури мають праці педагогів, які досліджували в другій половині ХІХ і початку ХХ століть процеси ознайомлення дітей з предметним світом і природою (Е.Н. Водовозова, Е.Н. Тихеїва, К. Д. Ушинський та ін). Їх дослідження багато в чому визначили характер сучасних наукових пошуків, які вивчають вплив ознайомлення з навколишнім світом на психічний розвиток дитини (Л. А. Венгер, А. В. Запорожець, М.М. Подд'яков та ін.).

Особливе значення для нашого дослідження мають концепції виховання екологічної культури, в яких сформовані положення про самоцінність екологічної культури особистості, що розвивається на основі її інтелектуальної, емоційно-чуттєвою і діяльнісної сфер і виражається в системі відносин дитини до природи, людям і самому собі (І.Л. Беккер, Е. В. Гирусов, І.Д. Зверев, Т.Д. Коростельова, І.М. Пономарьова).

Об'єкт дослідження – процес позакласної виховної роботи в початковій школі.

Предмет – педагогічні умови проведення екскурсій у процесі позакласної виховної роботи з молодшими школярами

Мета кваліфікаційної роботи – обґрунтувати ефективність педагогічних умов організації екскурсії в початковій школі.

Завдання для досягнення мети:

1. Вивчити науково-педагогічну літературу з теми кваліфікаційної роботи.

2. Визначити педагогічні умови проведення екскурсій у процесі позакласної діяльності.

3. Розробити сценарії екскурсій краєзнавчого та природознавчого спрямування.

Методи дослідження: аналіз, вивчення науково-педагогічної та методичної літератури; узагальнення досвіду вчителів-практиків початкової школи; аналіз, синтез основних понять дослідження, тощо.

Експериментальна база дослідження: опорний заклад Нижньосірогозький ліцей, Геніченського району, Херсонської області. У дослідженні брали участь учні 2-А класу та вчителі початкової школи.

Практична значущість кваліфікаційної роботи. Матеріали дослідження можуть бути впроваджені в освітній процес початкової школи під час організації екскурсій природознавчого та краєзнавчого спрямування.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття СВО «бакалавр» складається зі вступу, основної частини яка складається з 2 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ ЕКСКУРСІЇ У ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

1.1. Екскурсія як вид занять з дітьми молодшого шкільного віку

Постійна і надзвичайно важлива функція суспільства це виховання підростаючого покоління.

Спостереження – це метод пізнання дійсності яке відіграє провідну роль у правильних уявленнях та поняттях в школярів. Також важливий вплив на розвиток і формування здібностей школяра є спостереження за явищами та предметами. Спостереження можна формувати не тільки в природознавчій галузі а й на інших уроках, таких як математика, малювання, українська мова та інш.

Найчастіше всього екскурсії застосовуються на уроках природознавства. Орієнтовною виховною програмою початкової школи передбачається низка екскурсій з природи. Ознайомлення зі зміною забарвлення дерев, листя. І саме під час екскурсії вчитель пропонує дітям зробити спостереження що змінилось та які дерева вони знають[1].

Вона розвиває кругозір і уяву, стимулює їх до самоосвіти, поповненню своїх знань, сприяє розвитку вироблення та творчості. Ця робота дуже різноманітна за видам та змістом, має відтінок цікавості, формує інтерес до предмету. У вчителя надаються більші можливості для пробудження інтересів до предмету, розвитку пізнавальної діяльності учнів, здійснення трудового навчання у процесі вивчення[10].

Екскурсії мають великий виховний вплив на дітей. У процесі екскурсій закладається уявлення про рідну природу, розвиток естетичних почуттів, позитивних емоцій, дбайливого ставлення до

всього живого. Учні ознайомлюються зі звуками природи, співом птахів, барвами дерев та квітів. За допомогою зору, слуху, нюху, дотику йде пізнання природного середовища. Слід зазначити, що екскурсія суттєво відрізняється від інших форм навчальних занять, своєю специфікою та організацією пізнавальної діяльності учнів.

Особливість екскурсій, що не будь який вихід за межі школи з навчальною метою можна віднести до категорії навчальних ліній. Наприклад, трудове навчання часто проводиться на виробництві в цехах промисловості та інше, проте заняття ми не можемо назвати екскурсією, хоч воно і проводиться за межами школи. Але з іншого боку навчання може відбуватися і не виходячи зі школи, наприклад екскурсію до краєзнавчого музею. Звідси і зрозуміло, що місце проведення екскурсій само по собі ще не характеризує її сутності, більші значення мають мета та об'єкт пізнання та методи її реалізації.

До основних особливосте можна віднести мінливість учнівського складу. Кількість учнів у групі може бути від 10-40 людей, залежить все від змісту та типу екскурсій. Також тривалість екскурсії нестала – від 35 до 90 хвилин. Але є таке, що і може продовжуватись кілька днів, якщо це виїзд за межі постійного проживання.

У сучасних педагогів є головною методичною помилкою це традиційне уявлення про екскурсію як про поїздку до місця знаходження історико-культурних пам'яток з метою їх огляду. Але ж можна проводити екскурсії, не покидаючи свого населеного пункту, в якому і живуть.

Поняття «екскурсійні можливості місцевості» запозичене зі сфери сфери комерційного туризму, необґрунтовано використовується під час планування навчальних екскурсій. Кількість таких екскурсій є не обмеженою все залежить від «екскурсійних об'єктів»[10].

1.2. Специфіка організації екскурсії для дітей початкової школи

Тонкощами екскурсії є, по-перше, виконання уроку у формі прогулянки (походу, подорожі), а по-друге, взаємовідношення учнів з аналізованих об'єктом, не опосередковане наочними посібниками і загальноосвітньої літературою. Характеризуючи місце екскурсійної діяльності в позашкільній роботі з дітьми, екскурсіоніст Л. Бархаш зазначив, що це наочний метод отримання певних знань, навчання через відвідування певних об'єктів (музей, фабрика та ін.) з особливим керівником (екскурсоводом).

Здійснення екскурсій проводиться з урахуванням місцевих умов та сезонних змін. Одним із завдань вихователя є ознайомити дітей з цікавими та пізнавальними об'єктами екскурсії[11].

Велика роль екскурсії в організації культурного дозвілля там, де екскурсійні установи і музеї перейшли від епізодичних заходів до заходів щодо циклів. Екскурсійний цикл ставить завданням дати екскурсантам систему знань (наприклад, по рідному місту, про пам'ятники культури і історії, розташованих на його території).

Екскурсія сприяє вирішенню найважливіших завдань навчання і виховання учнів будь-яких вікових груп: сприяє зародженню і розвитку у дітей інтересу до знань, допитливості, спонукає до самостійного пошуку нових відомостей, мотивації навчання; розширює кругозір школярів; вчить розглядати факти і явища навколишнього життя у взаємозв'язку, порівнювати їх між собою, робити узагальнення і висновки; сприяє розвитку дбайливого ставлення до навколишнього (до об'єктів живої природи, предметів неживої природи, а також предметів, зроблених руками людини);

Для підростаючого покоління екскурсія є підвищенням інтелектуального рівня, спостережливості, пізнання прекрасного, здатність застосовувати практичний контакт з навколишнім світом[5].

Міністерство освіти і науки України визначило наприкінці навчального року тематику проведення екскурсій які тісно пов'язані з природознавством, основи здоров'я, літературного читання, фізична культура.

1 клас: екскурсія до шкільної (чи дитячої) бібліотеки; екскурсія в природу з метою спостереження за весняними явищами, правила поведінки в природі;

суспільно-корисна праця на шкільному подвір'ї;

2 клас: екскурсія до шкільної (чи дитячої) бібліотеки; екскурсія «Природа навколо нас: весняний цвіт»; суспільно-корисна праця; екскурсія по місту (селищу), пішохідні переходи, рольові ігри «Ми — пішоходи».

3 клас: екскурсія-спостереження за природними явищами та працею людей своєї місцевості; робота на пришкільній ділянці, догляд за кімнатними, городніми рослинами; суспільно-корисна праця; практичні заняття та ігри з правил дорожнього руху.

4 клас: спостереження за рослинами, тваринами, погодними умовами свого краю, організація посильної допомоги дорослим щодо охорони природи; екскурсія до краєзнавчого музею; робота на пришкільній ділянці; ігри та змагання з правил безпечної поведінки на вулиці [12].

В.Сухомлинський писав в своїй книжці «Сердце віддаю дітям», що «...вивести дітей на галявину, побути з ними в лісі, у парку — справа значно складніша, ніж провести уроки... Людина була й завжди залишиться дітям природи, і те, що ріднить її з природою, має використовуватися для її прилучення до багатств духовної культури. Світ, який оточує дитину, – це передусім світ природи з безмежним

багатством явищ, з невичерпною красою. Тут, у природі, вічне джерело дитячого розуму.., як важливо, щоб перші наукові істини дитина пізнавала в навколишньому світі, щоб джерелом думки були краса й невичерпна складність природних явищ, щоб дитину поступово вводили у світ суспільних відносин, праці» [14.с.15].

С. Русова визначала, що екскурсії вчать не тільки спостерігати навколо себе, але й бачити в конкретних деталях[9].

За словами С. Русової, екскурсії навчають не тільки дивитись навкруги себе, а й бачити явища в усіх деталях, придивлятися до них і розуміти їх.[9]

В кінці програмної екскурсії вчитель підводить підсумок: обговорення проходить у формі полілогу: висловлюються враження від екскурсії, роз'яснюються спірні або незрозумілі питання. На занятті в класі необхідно буде закріпити отримані знання. Це необхідно зробити для систематизації отриманих знань. Під час діалогу на занятті, учні відтворюють ту мовну середу, з якими зіткнулися, виділяють головне, отримують завдання підготувати розповідь, написати твір або малюнок. Цей вид позакласної роботи створює позитивний емоційний фон на занятті, виховує певну культуру самостійної роботи і, раціонально направляє її на формування методики учнів у розвитку мовних умінь при оволодінні мовним матеріалом.

Кожна дія у формі основного і побічного продукту виховує та збагачує інтелект дитини.

Методика екскурсій охоплює пов'язане з розробкою нової теми та об'єктів для спостереження.

Г. Ващенко висвітлював свою думку, що метою екскурсій є свідомо сприймати матеріал. Вона може бути вузькою, спеціальною або широкою. Його рекомендацією було використовувати вузьку спеціальні завдання, задля поглиблення знань учнів[9].

Вдосконалення екскурсійної методики є найважливішим завданням екскурсійних організацій. Вчитель як екскурсовод не може обмежуватись та використовувати методики які вже хтось розробив, а повинен творити їх самостійно[9].

Екскурсії по місцевості проводяться для розширення краєзнавчих знань учнів. Якщо взяти міні-похід до лісової місцевості то він відзначається великою масивністю. Краще проводити такі екскурсії в теплу пору року. За допомогою цього в учнів виробляється навик орієнтування на місцевості, вивчають рослинний та тваринний світи.

На нашу думку, екскурсії є надзвичайно важливим елементом виховної роботи з учнями, адже вони сприяють не тільки розширенню світогляду учнів, ознайомленню з новими об'єктами, але й сприяють вихованню культури поведінки в громадських місцях.

1.3. Різновиди екскурсій

За змістом виховні екскурсії поділяються на три великі групи:

1. Природничо-географічні екскурсії (охоплюють природу й людину як частину природи), їх можна в свою чергу поділити на природничі і власне географічні. До групи природничих відносяться астрономічні, фізичні, метеорологічні, мінералогічні, ґрунтові, ботанічні, зоологічні та ін.

2. Гуманітарні (суспільствознавчі), екскурсії. Сюди відносять культурно-історичні, художні і художньо-історичні, літературні, економічні і економічно-побутові.

3. Виробничі екскурсії мають на меті вивчення промислових і різних сільськогосподарських підприємств, заводів, фабрик та інших об'єктів.

За обсягом виховні екскурсії можна поділити на однотемні, багатотемні (споріднені теми з одного предмета) й комплексні, інтегральні (багатотемні з різних предметів)[6].

Тематичні екскурсії – це такі екскурсії, які проводяться під час опанування однієї чи кількох взаємопов'язаних тем, що мають виховні завдання.

За методом проведення розрізняють такі як дослідницькі, ілюстративні та комбіновані екскурсії.

Дослідницькі екскурсії проводяться в лабораторії, дослідницьких центрах.

Ілюстративні екскурсії організовуються для демонстрації практичних робіт та законів науки на виробництві, наприклад екскурсії на виробництва.

Комбіновані екскурсії організовуються для досягнення кількох цілей.

За часом проведення вивчаються на уроках, екскурсії ділять на вступні, супровідні й заключні.

Вступні екскурсії проводяться під час вивчення нової теми, їхня мета ознайомити зі змістом нового предмету чи теми.

Супровідні організовуються при паралельному вивченню теоретичного матеріалу та забезпечити більш глибоке розуміння.

Заключні екскурсії проводяться для узагальнення та систематизації теоретичних знань з теми (розділу). На заключних екскурсіях розкриваються вивчений матеріал з реальними процесами і явищами.

Також поділяються на природничо-географічні з них виділяють осінні, зимові, весняні, літні екскурсії[5].

Найбільш використовуються у виховному процесі початкової школи тематичні екскурсії краєзнавчого та природничого характеру.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙ У КОНТЕКСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

2.1. Класична методика проведення екскурсії

Методика проведення екскурсій застосовується для допомоги учням легше засвоїти матеріал спостереження.

Методичні прийоми діляться на дві групи: прийоми розповіді та прийоми показу, але найголовнішою є практика.

Повідомлення знань учням є головним з прийомів екскурсійного методу. Виконання певних дій, активне спостереження об'єкту, сприйняття з усної інформації в зоруву, як аналіз і синтез екскурсії – це і є аспекти методичних прийомів.

Також однією з вимог є безперервність екскурсії як процес засвоєння знань в екскурсантів.

Схема часу ведення екскурсії

Повний час екскурсії = Час показу + Час розповіді + Паузи

Для ефективного уроку-екскурсії важливу роль відіграє підготовка вчителя. Послідовність цієї роботи така:

1. Визначеність теми екскурсії.
2. Розробка методики проведення.
3. Визначення виду уроку-екскурсії.

4.Складання послідовності.

5.Визначення змісту відповідно до об'єкту які є місці екскурсій.

6.Підготовка учнів до нього.

7.Підбір необхідного матеріалу.

Показ і розповідь вимагає зв'язку і взаємодії, передбачаючи поєднання та чергування або відсутності обох елементів.

Процес становлення екскурсії можна простежити при розгляді елементів, її складових - показу (П) і розповіді (Р). Тут слід виділити чотири рівні, при яких відбувається зростання ролі показу, його висунення на перше і головне місце в розкритті теми, в сприйнятті екскурсантами матеріалу.

Перший рівень - найпростіша екскурсія, коли показу практично немає. Відбувається огляд об'єктів, який у вигляді наочних фрагментів супроводжує розповідь екскурсовода. На цьому рівні широко використовуються наочні посібники з "портфеля екскурсовода". Подібний рівень знайомства з об'єктами і історичними місцями характерний для путньої екскурсійної інформації. Екскурсійна методика не використовується.

При другому рівні переважає розповідь, який носить лекційний характер, наочність використовується в незначній мірі. Екскурсовод ілюструє свій виступ навчально-наочними посібниками, які сприяють розкриттю теми - репродукціями з картин, кресленнями, гербарієм і т.д.

Показ підпорядкований розповіді і використовується в якості ілюстрацій, що підкріплюють висунуті стану. Розповідь за своїм значенням і впливу на аудиторію більше показу, екскурсовод використовує методичні прийоми розповіді.

Третій рівень - таке поєднання елементів екскурсії, коли розповідь дорівнює показу. На цьому рівні значно зростає вага предметної наочності (показу об'єктів). Екскурсійний процес поглиблюється: екскурсовод починає використовувати елементи показу, зрівнювати

значення і вплив на екскурсантів і показу, і розповіді. Змінюється роль учасників екскурсії: тепер вони не тільки слухачі, але і глядачі. Це підвищує ефективність сприйняття екскурсійного матеріалу і активізує роль екскурсовода. За допомогою методичних вказівок він здійснює керівництво групою, активізує спостереження об'єктів екскурсантами.

На цьому ступені становлення екскурсії відбувається розподіл об'єктів на основні та додаткові, позначаються виходи групи з автобуса для безпосереднього ознайомлення з об'єктами. Робиться спроба створити постійний текст розповіді, який поки ще називається по-різному: конспект, розгорнутий план викладу матеріалу, тези і т.д. Виділяються підтеми. Починають використовуватися окремі методичні прийоми показу. Підбираються логічні переходи (словесні містки) між підтемами, які розкриваються на об'єктах.

Четвертий рівень. Поєднання показу і розповіді набуває більш екскурсійний характер. Показ займає провідне місце в екскурсії, розповідь - другорядне. Активно використовуються методичні прийоми показу і розповіді, а також окремі види екскурсійного аналізу. Логічні переходи перетворюються в словесно-зорові містки між підтемами екскурсія стає єдиним цілим. Активізується діяльність екскурсантів, вони глибше вивчають пам'ятники історії і культури, визначні місця. Обов'язковим завданням після проведення екскурсій є те, що учні діляться своїми враженнями та відповідають на запитання вчителя.

Мій педагогічний стаж становить тільки два роки, але екскурсії ми використовуємо достатньо активно, задля кращого усвідомлення та узагальнення навчального матеріалу. За допомогою екскурсій здобувачі освіти виховують правила поведінки в громадських місцях, пізнавати свою місцевість й Батьківщину та розширювати світогляд. За допомогою таких уроків виховується також дисциплінованість учнів, тому, що потрапивши в не відоме місце треба бути уважним для того щоб більше

дізнатися про екскурсійний об'єкт, а ще для того щоб не загубитися[11].

Кожна екскурсія має свою тему та мету.

Тема – це вибрані самим автором коло явищ. Тема тісно переплітається з метою.

Мета – це думка і основний висновок екскурсії.

Саме тема залежить від попиту та цілеспрямованого усвідомлення тематики екскурсії і залежить . Вчитель/екскурсовод планує тему заздалегідь та ознайомлює дітей з нею, для того щоб учні могли вже стати «учасниками» подій. Кожна тема складається з підтем і кожній з них є логічне завершення. Підтема має складатися не як сама з собою, а композиційно – в сукупності іншим підтемам.

Композицією екскурсії є розміщення, послідовність і співвідношення структур.

З чого ж будується основна частина екскурсій? А будується вона на конкретній екскурсійних об'єктах в яких поєднанні і розповідь і показ. В підтеми включаються декілька питань які логічно пов'язані між собою. Важливу роль відіграє і добір об'єктів для того щоб вони допомагали відкрити зміст екскурсії[9].

2.2. Педагогічні умови проведення екскурсій у початковій школі

Основні умови проведення екскурсії як педагогічного процесу наступні:

Організація екскурсій. Екскурсію як форму заняття використовують у середній, старшій і підготовчій групах. Для кожної екскурсії визначають програмне зміст, обов'язкове для засвоєння всіма дітьми. Екскурсії проводять в певній системі. Організувати їх доцільно на одні і ті ж об'єкти, щоб поліпшити мову і поповнювати словниковий запас учнів. Організувати екскурсію значно важче, ніж

заняття в групі, і успішною вона буде тільки за умови ретельної підготовки.

Підготовка вихователя до екскурсії. Вихователь, плануючи екскурсію, точно визначає тему і мету екскурсії, конкретизує програмне зміст, намічає об'єкт екскурсії. Наступна дія це послідовність змісту, спостережень і обсяг знань які отримають діти. Та встановлює де учні можуть зробити спостереження самостійно[6].

Попереднє ознайомлення з екскурсією дає можливість не тільки уточнити і конкретизувати план, а й продумати прийоми її проведення. Щоб екскурсія була цікавою, вихователь заздалегідь підбирає вірші, загадки, прислів'я, які потім використовує в роботі. Підготовка дітей до екскурсії

Перед екскурсією вихователь ретельно продумує, який матеріал слід зібрати для наступної роботи в групі і яке обладнання в зв'язку з цим треба взяти з собою. Все обладнання повинно знаходитися в певному місці.

Проведення екскурсій. Екскурсія включає вступну бесіду, колективне спостереження, індивідуальні самостійні дитячі спостереження і збір природного матеріалу, ігри хлопців із зібраним матеріалом, заключну частину, де вихователь, підбиваючи підсумок, звертає увагу дітей. Побудова екскурсій і послідовність їх проведення варіюються в залежності від мети[5].

Основна частина екскурсії – колективне спостереження. Тут вирішуються основні програмні завдання заняття. Вихователь допомагає дітям підмітити і усвідомити характерні ознаки предметів і явищ. Це досягається різними прийомами. Вихователь доповнює спостереження своєю розповіддю і поясненням.

Особливості виховних екскурсій природознавчого змісту. З давніх часів природа виступає одним з головних вихователів молодого покоління. Спостереження в природних умовах, завдяки яким учні

сприймають навколишній світ у всьому багатстві, барвистості, динаміці, сприяють розвитку пізнавальної активності, допитливості, морально-естетичних почуттів.

У процесі виховних екскурсій закладаються основи уявлень про природу рідного краю. Молодші школярі знайомляться з усім розмаїттям звуків, запахів, форм природних явищ у розвитку й зміні. Учитель має задіяти якомога більше органів чуття в такому пізнанні світу дітьми, що сприятиме розумінню дитиною більшої кількості ознак і властивостей в досліджуваному об'єкті, явищі. Таким чином, здійснюється сенсорний розвиток, на основі якого формуються розумові процеси, уява, а також естетичні почуття, здібності.

Виховні екскурсії природознавчого спрямування проводяться переважно поза закладу освіти. Перевага таких екскурсій в тому, що вони дозволяють в природній обстановці познайомити учнів початкових класів з об'єктами і явищами природи.

Природничі виховні екскурсії доцільно проводити в одні й ті ж місця в різні пори року, з тим, щоб показати дітям сезонні зміни та явища, які відбуваються в природі рідної місцевості.

Екскурсію на природі провести значно складніше, ніж урок у класі, тому її успішність залежить від ретельної підготовки вчителя та школярів. Підготовка класного керівника полягає, перш за все, у визначенні мети екскурсії та відборі програмного змісту. Намічає класний керівник екскурсію, виходячи з вимог орієнтовної виховної програми й особливостей навколишньої місцевості. Визначаючи місце екскурсії, педагог має підібрати найкращий шлях, який би не втомив та не відволікав учнів-початківців від наміченої виховної мети та завдань. При визначенні відстані до місця екскурсії слід виходити з фізичних особливостей та можливостей учнів. Тривалість шляху до обраного місця (в одну сторону) не повинна перевищувати 30 хвилин, при цьому вчителю слід враховувати особливості дороги, стан погоди. Заздалегідь

педагогу слід оглянути місце екскурсії. Побувавши на місці майбутньої екскурсії, вчитель уточнює маршрут, знаходить потрібні об'єкти, намічає зміст і обсяг тих знань, які повинні отримати діти про даний колі явищ, послідовність проведення окремих частин екскурсії, встановлює місця для колективних і самостійних спостережень, для відпочинку учнів. Для того щоб виховна екскурсія була цікавою, вчителю необхідно підготувати за змістом вірші, загадки, приказки, прислів'я, легенди, ігрові прийоми тощо.

Підготовка дітей починається із повідомлення вчителем мети та завдань екскурсії. Класний керівник нагадує школярам про правила поведінки на вулиці, в лісі, в громадських місцях. При організації до екскурсії потрібно також звернути увагу на одяг учнів. Молодші школярі повинні бути одягнені зручно, відповідно до погодних умов та сезону. В системі підготовчої організаційної роботи активно використовуються ігрові тренінги, які передбачають різні види діяльності й спрямовані на формування адекватної самооцінки та навичок спілкування зі світом природи, виховання ціннісного ставлення до того, що оточує молодших школярів.

До екскурсії педагогу за необхідністю слід підготувати екскурсійне спорядження чи обладнання для розміщення зібраного матеріалу на природі. Рекомендується залучити до його підготовки учнів, що сприятиме підвищенню у них інтересу до майбутньої екскурсії. Перед виховною екскурсією класному керівнику необхідно ретельно продумати, який матеріал збирати для подальшої роботи в класі та яке обладнання в зв'язку з цим потрібно взяти.

Природознавча виховна екскурсія в початковій школі включає в себе вступну бесіду, колективне спостереження, індивідуальне самостійне спостереження молодших школярів, збір природничого матеріалу, ігри дітей із зібраним матеріалом. Порядок етапів варіюється педагогом у залежності від мети, завдань екскурсії, сезону. Привівши

дітей до місця екскурсії, слід в короткій розмові нагадати про її цілі, дати учням можливість озирнутися. Основною частиною екскурсії є колективне спостереження, за допомогою якого вирішуються всі основні завдання екскурсії. Класний керівник повинен допомогти дітям помітити й усвідомити характерні ознаки предметів і явищ навколо. Для цього можна використовувати різні прийоми: питання, загадки, порівняння, дослідницькі дії, ігри, оповідання, легенди, пояснення, роз'яснення.

ВИСНОВКИ

Нам вже відомо, що в позакласній діяльності розкривається природні потреби учнів та активна діяльність. Саме в позакласній роботі діти виступають в нових соціальних амплуа.

Екскурсії в первісної школі як спосіб і різновид організації навчання.

Цікавість позакласної виховної роботи залежить від вчителя, саме від нього і залежить результат роботи. В учнів де немає контакту з вчителем, вони вважають за непотрібну позакласну роботу. Адже головне, щоб інтереси учнів та вчителів співпадали.

В наш час великої популярності набирає застосування годин спілкування. За програмою НУШ 2 класу пропонують такі теми:

- Музичний фольклор рідного краю;
- Лине пісня;
- Народні звичаї;
- У нас одна Батьківщина — наша рідна Україна;
- Кожному миле його слово рідне;
- Первоцвіти просять захисту;
- Збережімо довкілля чистим!;
- Рушник моєї бабусі;
- Віч-на-віч з природою.

Екскурсії сприяє вихованню екологічно грамотної особистості, яка прагне до пізнання навколишнього середовища, дбайливого до неї ставлення.

Ставлення дітей до природних об'єктів також діагностувалося за допомогою методик, що застосовуються в констатації: були організовані спостереження за дітьми в повсякденному житті і спеціально створеної ситуації. Спостереження показали, що діти стали більш уважно ставитись до природи, проявляти до її об'єктів більший інтерес, в певних ситуаціях співчуття і співчуття. На прогулянках діти вже не зривали рослини для ігор, уважно і дбайливо ставилися до комах, що потрапляють на ділянку. У ситуації «Закінчився корм», діти вже не стали пропонувати годувати птахів продуктами, не підходять для його раціону; щиро співчували птахам; багато дітей на наступний день принесли корм. Всі ці прояви свідчать про те, що ставлення дітей до природи стало більш усвідомлено; діти стали більш чуйними і відповідальними щодо живих істот.

Екологічна культура є результатом екологічного виховання, її характеристики: сформоване екологічне знання, екологічно орієнтоване введення та діяльність у навколишньому оточенні природа, гуманне бережне відношення до природних об'єктів.

Ні для кого не таємниця, що дітям легше засвоювати навчальний матеріал у не звичайні обстановці. Завдяки позакласній виховній діяльності можна розвивати колективне творчість, формує комунікативні навички, почуття відповідальності, вміння вільно мислити, попереджати бар'єр при навчанні на уроках, створювати умови для співпраці. У рамках внутрішньої діяльності розвиваються навички роботи з додатковою літературою вміння планувати, аналізувати та обробляти.

Педагогічними умовами проведення екскурсій у процесі виховної діяльності нами визначено наступні:

- 1) розробка вчителем тематики виховних екскурсій;
- 2) визначення дати, часу, місця;
- 3) підготовка та інструктаж учнів;

- 4) ознайомлення з маршрутним листом (за потребою);
- 5) організація етапів екскурсії;
- 6) реалізації виховних завдань та висновків.

Таким чином, педагогічні умови організації, проведення екскурсії та спостереження зроблені на те, щоб спеціально організувати їх, розвивати світогляд та поповнювати словниковий запас учнів. Також учителю потрібно планувати екскурсію, спостереження і точно визначати тему, ціль, конкретизувати програмне зміст, продумувати загальнодоступний матеріал для подальшої роботи, щоб у дітей закріпилися знання про оточуючу дійсність.

В умовах карантину для опанування екскурсій пропонують віртуальні екскурсії за допомогою платформи ZOOM. Проводяться такі види роботи: презентації, відеоролики, тощо.

Тема бакалаврського дослідження не охоплює всіх аспектів та питань проблеми і може бути продовжена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виховна робота: організаційні форми.- URL <http://surl.li/pwfb>
2. Волкова Н.П. Педагогіка. Посібник для студентів ВНЗ.- К.:Видавничий центр «Академія», 2003.
3. Гетьман В.Ф. Екскурсії з природознавства в початкових класах//Початкова школа.-К.№6, 1995
4. Державний стандарт початкової загальної освіти // Освіта України, №50, від 13 грудня 2000 р.
5. Екскурсія як педагогічний процес URL: <https://bit.ly/2PG0sr5>
6. Екскурсія як форма проведення занять з дітьми URL: <http://surl.li/pweu>
7. Екскурсія до природничого музею. Походження людини. URL: <https://bit.ly/3fPeRvM>
8. Екскурсії для 2 класу./Парай С. Є., Климець Т. В., Гучко Л. І.,//Екскурсії для 2 класу., Нетішин – 2014. с.–93
9. Кузьминський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка : Підручник.-К.: Знання-прес,2003.
10. Кондрашова, Л.В., Лаврентьєва, О.О., Зеленкова, Н.І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник – Кривий Ріг : КДПУ, 2008 – 187 с.
11. Концепція позакласної виховної роботи в загально-освітній школі – К., 1991. – С. 34

12. Мазур П. Тематичні екскурсії – перший щабель у залученні молодших школярів до натуралістичної роботи. Початкова школа.- К.№11,2007р.
13. Нові години спілкування. 2 клас/ Я. В. Брызгіна та ін. — Х. : Вид. група «Основа», 2016. — 128, [1] с. — (Серія «Початкова школа. Виховна робота»)
14. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. — К.: Рад.школа, 1972. — 244 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Сценарій екскурсії №1. Тема: Екскурсія до природничого музею.

Походження людини

Освітня мета: розширити та узагальнити знання учнів з історії розвитку життя на Землі; ознайомити з експонатами музею, які відображають процес походження людини.

Обладнання: блокноти, олівці, фотоапарати.

Структура уроку, основний зміст і методи роботи.

I. Підготовка учнів до екскурсії.

А) Бесіда про докази спорідненості людини з тваринами, людино-подібними мавпами.

Б) ознайомлення з маршрутом екскурсії, правилами поведінки під час екскурсій, завданнями інструктивної картки та оформленням результатів.

II. Коротка розповідь екскурсовода (працівника музею) про історію створення музею.

III. Ознайомлення учнів з експонатами музею.

IV. Самостійна робота учнів за завданнями інструктивної картки.

Інструктивна картка

1. Які порівняльно-анатомічні та ембріологічні матеріали доказують спорідненість людини з тваринами, мавпами?

2. Які палеонтологічні матеріали про предків людини експоновано в музеї?
3. Які археологічні знахідки (залишки матеріальної культури найдавніших і давніх людей) представлено в музеї?
4. Які знаряддя праці із каменя, кістки, рогів і бронзи знайдені в нашому краї? Порівняйте їх і зробіть висновки про роль праці в еволюції найдавніших і давніх людей.
5. Як називаються предки сучасної людини, зображені в діорамах музею? Який був у них зовнішній образ і спосіб життя? Чим відрізнялись вони від сучасних людей?
6. Які стоянки і залишки давніх людей нанесені на археологічні карти вашого краю? Докажіть, чим займались наші предки.
7. За експонатами в музеї, знаряддями обробітку землі простежте, як розвивалася у давніх людей сільськогосподарська праця.

V. Домашнє завдання.

Оформити звіт про екскурсію.

Додаток Б

Сценарій екскурсії №2. Тема: Спостереження за природою восени. Осіння екскурсія в парк.

Мета: Формувати в учнів уявлення про природу як єдине ціле, знаходити взаємозв'язки у природі восени; розширювати знання про об'єкти неживої та живої природи; формувати навички навчально-пізнавальної і практичної природоохоронної діяльності учнів; продовжувати розвивати вміння обстежувати об'єкти природи, аналізувати, описувати їх, виділяти істотні ознаки, порівнювати, групувати за істотними ознаками; ознайомити учнів із правилами поведінки у природі та правилами поведінки під час екскурсії; навчати милуватися красою природи восени. Виховувати любов до природи, бережливе і дбайливе ставлення до неї.

Маршрут: парк.

Обладнання: гербарна папка, кошики та коробки, олівці, блокноти, пластилін.

Санітарно-гігієнічні вимоги: діти одягнені відповідно погодним умовам.

Інструктаж з техніки безпеки: ПДР, правила поведінки на вулиці у парку.

Підготовка вчителя до екскурсії: ознайомлення з науковою літературою і методичними розробками екскурсії; складання орієнтовного плану екскурсії (дата, місце і час); обміркування

організаційних заходів і шляхів підготовки учнів; ознайомлення з об'єктом екскурсії за 1-2 дні до її проведення; складання плану-конспекту екскурсії; продумування характеру роботи із зібраними під час екскурсії об'єктами; продумування активного відпочинку учнів під час екскурсії.

Підготовка учнів до екскурсії: підготовка обладнання до екскурсії; вивчення допоміжного матеріалу (пісні, вірші), в якому відображена природа восени; розподіл класу на групи, призначення відповідальних і надання конкретного завдання кожній групі і кожному учневі; інструктаж учителя щодо екскурсії

Хід екскурсії

I. Організація класу

1. Фенологічні спостереження.

- Визначити число, місяць, рік.
- Визначити ознаки погоди (*температура повітря, стан неба, наявність і сила вітру, опади*).
- Як змінилася температура повітря?
- Який напрямок вітру переважав?
- Які опади? Чому?
- Як змінюється висота Сонця над горизонтом восени в порівнянні з літом?
- Як змінюється тривалість дня восени?
- Коли восени тривалість дня і ночі однакові?
- Як називається цей день?
- Що спричиняє осінні зміни в природі?

2. Повторення правил поведінки на природі

Мозковий штурм

- Діти, зараз ми з вами вирушимо в гості до природи - в парк. А в гостях, як ви знаєте, треба поводитися чемно. Давайте згадаємо правила поведінки на природі.

3. Організований вихід до парку

II. Повідомлення теми і мети екскурсії

1.Бесіда.

- Яким був парк улітку?
- Яка зараз пора року? Який місяць?
- Які осінні місяці ви знаєте?
- Як вони отримали свої назви?
- Назвіть їх у правильній послідовності.
- Які явища в природі характеризують їх?
- Відгадайте загадку і здогадайтеся, якою є тема нашої екскурсії.

Жовте листячко летить,

Під ногами шелестить.

Сонце вже не припікає...

Коли, дітки, це буває?(*Восени*)

2.Милування природою.

Аналіз вірша Б. Чалого «Осінь настає».

- Як змінився парк порівняно з літом, у який колір він забарвився?
- Подивіться, яке золоте гарне вбрання нашого парку, як його яскраво розфарбувала осінь.

Осінь настає

Ніби притомилось сонечко привітне,

У траві пожовклій молочай не квітне.

Облетіло літо листячком із клена,

Лиш ялинка в лісі сонячно-зелена.

Журавлі курличуть: «Летимо у вирій!»,

Пропливає осінь на хмарині сірій.

- Про що ви дізналися з вірша?

Сьогодні на екскурсії ми простежимо за осінніми змінами в парку. Будемо вчитись спостерігати за деревами парку, аналізувати осінні

зміни в природі, порівнювати, робити висновки. Учись розуміти природу і берегти її.

III. Засвоєння нових знань, умінь і навичок.

1. Вступне слово вчителя.

- Залежно від пори року у дерев, чагарників, трав'янистих рослин змінюється зовнішній вигляд, а також хід процесів у розвитку й рості.

- Що зумовлює осінні зміни в природі?

(Зміна умов середовища - зниження або підвищення температури, скорочення або збільшення світлового дня - зумовлює сезонні явища в житті рослин. Особливо яскраво виражені ці зміни навесні й восени)

IV. Проведення екскурсії

1. Бесіда

- Чи знаєте ви осінні місяці?

- Які ознаки вересня?

Перший місяць осені за календарем - вересень. Сучасна назва місяця закріпилася в нашому календарі на початку ХХ століття. В народі його ще називали ревуном, золотоцвітом, багрянцем. Помітно скорочується день. 23 вересня - день осіннього рівнодення, тобто день дорівнює ночі. Після нього ніч стає довшою, а день зменшується. Настають короткі осінні дні. Осінь впевнено входить у свої права.

- Які ознаки жовтня?

- Наступний місяць осені - жовтень. В Україні побутували й інші назви цього місяця: грязень, хмурень, листопадник, зазимник, весільник.

- Які ознаки листопада?

Листопад - сумний місяць. Зникають яскраві барви, з дерев опадає останнє листя, ліс стає незатишним, непривітним. Стало тихо в і парках. Небо похнюпилось, стало свинцево-сірим. Осінній дощ може йти день, два, цілий тиждень. Холодно, непривітно, і день сірий і вологий. Хмари закрили сонечко, вітер здуває з рослин останнє листя.

Досить цікавими є інші назви листопада: напівзимник, ворота зими, грудкотрус, листопадень, падолист.

- Які ще ознаки листопада ви помітили?

(Короткі дні у листопада. Уранці стелиться над землею туман, хмари низько опускаються. Інколи сонце розриває важкі хмари, з'явиться над землею ненадовго і знову сховається.)

Листопад - ворота зими. Нерідко буває, що випадає сніг, і після першого морозу замерзають калюжі.

Так природа захищає себе перед суворою зимою, щоб вижити і дарувати свою оновлену красу. Краса природи виховує любов до рідного краю.

2. Спостереження за сонцем і вітром.

- Давайте перевіримо, чи справді наше сонечко не припікає, як улітку. Підставте обличчя й долоньки осінньому сонечку.

- Яке воно - гріє чи ні?

Чим нижче сонце опускається над горизонтом, тим менше зігріває землю. Давайте тихесенько постоїмо хвилинку та послухаємо, якими звуками осінь наповнила природу.

- Чи відчуваєте ви подих осіннього вітру? Який він? Прислухайтесь до листопаду, до шелесту листя під ногами.

3. Робота над загадкою

Мене частенько просять, ждуть,

А тільки покажусь – ховатися почнуть. (Дощ)

- Чи часто йдуть дощі?

- Яким стає осінній дощ у порівнянні з літнім? **(Більш холодним, частіше йде.)**

- Чому так кажуть: «Осінь іде - дощі за собою несе»?

- А чи знаєте ви чому жовтіє і починає опадати листя з дерев?

(Зменшення світла і зміна кольорів у природі означають наближення осені. Вода, температура якої стає нижчою, ніж улітку, не може на-

дійти через коріння до всієї рослини. Тоді дерево або кущ, захищаючись від надмірного випаровування через листя, починає скидати його з себе.)

4. Спостереження за осіннім листям

- Золотяться березові гаї, на бульварах і в парках устеляються першим жовтим листям доріжки. Вітер підхоплює крилаті насінини берези й липи, клена і сосни й переносить їх на далекі відстані.

- А який осінній місяць нагадує, що листочкам пора опадати? (*Листопад*)

- Ви вже помітили, що восени листки на деревах утрачають свій зелений колір і набувають різноманітного забарвлення, починається листопад. Чому?

(Отже, забарвлення листків змінюється тому, що під впливом холодів і скорочення світлового дня руйнується барвна речовина, яка надає листку зеленого кольору, а залишаються інші барвники.)

Листопад також пов'язаний з підготовкою рослин до зими.

- А тепер давайте помилуємось цими чудовими барвами. Від того, що листя різноманітно забарвлене, парк ранньої осені дуже чарівний, чи не так? Саме цей час осені називають «золотою осінню».

5. Гра « Загублений листочок »

- Відгадайте, з якого дерева загубився листочок, якого ви тримаєте в руці?

6. Зміни в житті рослин парку

Зверніть увагу на те, як у парку тихо, вітру зовсім немає, повітря вологе. У парку темніше, ніж на відкритому місці.

- Чому ж це так? (Тихо - тому що дерева затримують вітер, темніше

- проміння Сонця затримуються деревами, вологіше - це не висушує землю.)

7. Розповідь про дерева парку за планом

1) Як називається дерево?

2) Яка у нього кора?

3) Які гілки?

4) Яке листя?

5) Які плоди?

- Порівняйте березу з осикою; каштан з ялиною.

8. Довідкове бюро

- В осики листопад починається гілкопадом. Падають і падають гілочки з осики, а на дереві - жодного зламу.

На каштані причаївся «зелений їжачок». Повіє вітер, розкриється «зелений їжачок» і впаде на землю коричневий блискучий каштанчик. Насінини клена, ясена, липи, берези мають «крильця», за допомогою яких вітер може переносити їх на великі відстані й повільно опускати на землю.

9. Екологічна хвилинка.

- Осінь - це золота пора року. Уся земля вкрилась золотом, уся країна стала золотою. Але на жаль, не всі люди приходять до парку, помилуватися його красою. Вони ламають гілки дерев, кущів, вирізають щось на їх стовбурах. Такі люди обкрадають усіх, тому, гуляючи по парку, не знищуйте красу.

Вмійте природу любити
 Вам у походи ходити
 І мандрувати, любі діти,
 Вмійте ж природу любити,
 Кожній стеблинці радіти,
 У полі, у лісі, над яром —
 Квіти, дерева і трави...
 Цвіту не вирви задаром,
 Гілки не втни для забави.
 Оберігайте ж повсюди
 Шлях і стежиночку в гаї,
 Все те окрасою буде
 Нашого рідного краю.

П. Ситниченко

- Чого навчає вірш?

- Отже, природа це наш друг і її треба берегти.

10. Розподіл завдань та учнів по групах

1. Завдання для виконання кожною групою під час екскурсії:

Завдання для першої групи

- Запишіть результати спостережень за погодою.

1. Стан неба (ясно, змінна хмарність, хмарно)

2. Опади (дощ, сніг, немає опадів)

3. Вітер (немає вітру, слабкий вітер, вітер середньої сили, сильний вітер)

4. Пройдись по траві. Чи бачиш ти на траві або взутті залишки вологи

- Представте результати свого спостереження у вигляді розповіді.

Презентуйте виконану роботу.

- Висловіть оцінні судження про власну роботу та роботу, виконану однокласниками.

Завдання для другої групи

- Яких комах ви спостерігали під час екскурсії? Запишіть їхні назви.

Представте результати свого спостереження у вигляді роботи з пластиліну. Презентуйте виконану роботу.

- Висловіть оцінні судження про власну роботу та роботу, виконану однокласниками.

Завдання для третьої групи

- Яких пташок ви спостерігали під час екскурсії? Запишіть їхні назви.

Представте результати свого спостереження у вигляді малюнку.

Презентуйте виконану роботу.

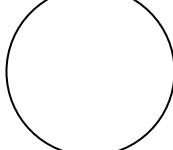
- Висловіть оцінні судження про власну роботу та роботу, виконану однокласниками

Завдання для четвертої групи

- Знайдіть у парку 5 різних дерев.

Для кожного дерева:

- Визначте назву і запишіть її. Розгляньте листя і замалуйте кольоровими олівцями їхній колір.
- Заштрихуйте частину кружечка, щоб показати, яка частина листя залишилася на дереві.

Назва дерева	Колір листя	Яка частина листя залишилася на дереві
		
		
		
		
		

- Представте результати свого спостереження у вигляді таблиці. Презентуйте виконану роботу.
- Висловіть оцінні судження про власну роботу та роботу, виконану однокласниками.

Завдання для п'ятої групи

Завдання. Визначте стан забруднення пришкільної ділянки:

- - чисто;

- - трохи забруднено;
- - брудно;
- - дуже брудно.

- Виробіть правила поведінки в природі.

- Представте результати свого спостереження у вигляді плаката «Бережімо природу!». Презентуйте виконану роботу.

- Висловіть оцінні судження про власну роботу та роботу, виконану однокласниками.

VI. Підсумкова рефлексія

1. Гра «До дерева біжи».

- Давайте розділимось на дві команди. Представник однієї команди буде описувати дерево, не називаючи його. За моїм сигналом: «Раз, два, три - до дерева біжи» - гравці іншої команди біжать до описуваного дерева. Потім команди міняються ролями. Хто помилився, вибуває з гри. Перемагає та команда, в якій залишиться більше гравців.

2. Аналіз народного прогностика.

- За прикметами осені можна передбачити, якою буде зима.

Чим більші мурашники, тим суворішою вона завітає до нашого краю.

Комарі у листопаді - на м'яку зиму.

Грім у вересні - на тривалу осінь.

Якщо у жовтні листя з берези і дуба не все опало - чекай суворої зими, якщо все - зима буде тепла.

3. Гра «З якої гілки ці дітки».

- Я беру по одній гілочці з кожного дерева чи куща. У вас мають бути плоди цих рослин (**сосни, ялини, дуба, каштана, берези, горіха, клена, горобини та ін.**)

(Потім учитель стає у центрі кола, піднімає вгору гілочку сосни і питає: «У кого дітки з цієї гілки?». Діти, у кого є соснові шишки, піднімають руки з шишками і т. д.)

4. Вправа «Мікрофон»

- Куди ми ходили на екскурсію?(В парк)
- Які зміни в природі ви помітили?(Відповіді дітей)
- Що ви дослідили? (Рослини парку)

VII. Організоване повернення до школи.

Додаток В

Сценарій екскурсії №3. Тема. Екскурсія у відділ природи краєзнавчого музею (рослинний світ).

Мета. Збагачувати знання учнів про рослин своєї місцевості. Формувати вміння їх розпізнавати за зовнішніми ознаками. Розвивати уяву та емоційну чутливість до прекрасного. Закріплювати правила поведінки в спілкуванні з природою. Виховувати екологічну культуру, гуманне і шанобливе ставлення до рослин.

Маршрут: краєзнавчий музей

Санітарно-гігієнічні вимоги: діти одягнення відповідні погодним умовам.

Інструктаж з техніки безпеки: ПДР, правила поведінки у музеї.

Підготовка вчителя до екскурсії: за декілька днів до екскурсії вчитель визначає в музеї об'єкти для спостереження.

Підготовка учнів до екскурсії: на уроках і позашкільний час вчитель знайомить з рослинами своєї місцевості, і ділить учнів на три групи. Учні разом з батьками з різноманітних джерел добирає інформацію про рослини нашої місцевості, що занесені до Червоної книги України, матеріал народних прикмет про рослини, легенди про рослини нашої місцевості.

Хід екскурсії

I. Організація класу.

Продзвенів дзвінок,
Нас кличе на урок
І ми всі вже спішимо,
Бо на екскурсію йдемо.

1. Фенологічні спостереження

- Яка пора року настала?
- Які зміни відбуваються в природі?
- Який місяць, число?
- Тепло чи холодно надворі?
- Який стан неба?
- Чи були опади сьогодні?

II. Повідомлення теми та мети уроку

- Сьогодні ми з вами відвідаємо краєзнавчий музей нашого міста, де побачимо рослини рідного краю, познайомимось з їх характерними особливостями, дізнаємось про їх користь, спробуємо перевірити народні прикмети, дізнаємось які із рослин нашої місцевості занесені до Червоної книги України.

1. Гра «Мікрофон»

- Чому рослини належать до живої природи?
- Які групи рослин ви знаєте ?
- Що спільного у рослин ?
- Чим відрізняється кожна з цих груп ?
- Яку користь приносять рослини ?
- Як ставитись потрібно до рослин ?
- Які правила поведінки у природі ви запам'ятали з попередніх уроків?

2. Інструктаж з техніки безпеки: ПДР, правила поведінки у музеї.

3. Перехід до місця проведення екскурсії.

III. Засвоєння нових знань, умінь і навичок.

1. Оглядова екскурсія з екскурсоводом.

Рослини поширені по всій земній кулі. На величезних просторах вони утворюють ліси, степи, луки. Населяють вони і водойми, ростуть навіть на скелях і в сипучих пісках.

Завдяки унікальному географічному положенню рослинний світ Хмельниччини багатий і різноманітний. Область займає третє місце по Україні за кількістю видів рослин після Криму та Карпат.

В експозиціях нашого музею представлено понад 160 видів рослин Хмельниччини.

Знайомство із флорою нашого краю розпочнемо з огляду вітрини "Система рослинного світу". Відомо, що рослини поділяють на нижчі і вищі.

Водорості - мешканці водойм, але живуть також на ґрунті, стовбурах дерев та ін.

Лишайники є індикаторами чистоти навколишнього середовища. Деякі (видинапр, пармелія, левкотрія легенева) - можуть існувати тільки в екологічно чистих регіонах, аксанторія (постінна золотянка) пристосовується до будь - яких умов. Лишайники ростуть дуже повільно.

Цікаву групу рослин становлять мохи, які є вже представниками вищих рослин. Сфагновий мох має бактерицидні властивості, є гарним теплоізолятором. Плавун булавовидний - вічнозелена рослина, має довгі тонкі стебла. Здатним до розмноження плавун стає у віці 20 - 30 років.

Продовжують систему рослинного світу хвощі. Хвощ польовий є найбільш поширеним. Він є також індикатором кислотності ґрунтів. Хвощ є злісним бур'яном і тварини його не їдять. Якщо хвощ потравляє в сіно - корови худнуть, дають менше молока. В овець перестає рости шерсть. Якщо продовжувати годувати худобу цим сіном, то вона може навіть загинути, тому що хвощ має фермент, який руйнує вітамін В1. Хвощі незамінні в народній в народній медицині - їх застосовують при ревматизмі і запальних процесах, хворобах печінки, серця, а також аж сечогінний та кровоспинний засіб. В Україні росте 9 видів хвощів.

Сосна - представник голонасінних, вічнозелених дерев.

Деякі представники покритонасінних, яких у флорі України понад 4,5 тисяч видів, представлені у вітрині "Система рослинного світу".

Пальчатокорінник м'ясочервоний - представник родини орхідейних, занесений до Червоної книги України.

Суниця лісова - цінна лікарська рослина, яка також допомагає орієнтуватися в лісі - червоний бік ягоди завжди з південного боку.

Латаття сніжно-біле розвивається по тропічному типу(тому що дно водойми ніколи не промерзає). Кореневище і стебло його ростуть протягом п'яти років, поки на поверхні води не розцвіте прекрасна біла квітка, яку ще називають водяною лілією.

Наступна вітрина знайомить нас із біоценозом боліт. Місто Нетішин розташоване в зоні Малого Полісся, де переважають перезволожені території. В таких умовах і сформувалась своєрідна, характерна для цього регіону, рослинність.

Типовими представниками болотної рослинності є осока і рогіз. Плоди осоки у мішечках разносяться водою, а горіхи рогозу 2 - 4 дні плавають на поверхні, потім опускаються на дно, де розкривають і висипають насіння, яке згодом проростає. Кореневище рогозу багате на крохмаль.

Досить цікавою є росичка круглолиста - комахоїдна рослина. Болотні ґрунти є бідними на азот, тому ця рослина пристосувалась добувати собі цей мікроелемент із тваринного білка. Листки росички приваблюють комах крапельками блискучої рідини ("роси"), до якої комахи приклеюються. Ворсинки закривають і комага опиняється у пастці. Листок виділяє рідину, яка за своїм складом нагадує шлунковий сік і розчиняє білки, які всмоктує росичка.

Андромеда (підбіл) - рослина з білуватими завдяки восковому накипу листочками, які на зиму не опадають і залишаються зеленими, гарний медонос.

В наступній вітрині можна ознайомитися з рослинністю луків, які характерні для територій, котрі затоплюються під час весняних повеней. Лучний степ, характерний для півдня Хмельницької області, в наш час практично весь розораний. Збереглися тільки деякі фрагменти на кам'янистих та супіщаних схилах, непридатних для ведення сільського господарства.

До складу різнотрав'я флористичного комплексу лучного степу входять шавлія лугова, тирлич хрещатий. Останній тонко реагує на зміни в навколишньому середовищі. Перед дощем, вітром, при похолоданні бодай на 1 градус квіти тирлича закривають свої пелюстки. 13% території Хмельниччини займають ліси. У деревостані переважають сосна, дуб, береза, на півдні області - граб, клен, ясен.

Густий трав'яний покрив лісів утворюють копитняк, гусяча цибулька, пшінка весняна, та цінні лікарські рослини - перстач прямостоячий (калган), конвалія. Листя конвалії утворює суцільний килим, квіти ж її з'являються один раз на два - три роки. Річ у тому, що кореневище конвалії живе щонайбільше 21 рік. Уперше конвалія цвіте у віці 7 років, а до 12 років рослина вже втрачає цю здатність. Ось виходить, що за своє життя конвалія цвіте всього 2 - 3 рази.

Значну частину території нашого мікрорегіону складають піщані ґрунти, з якими пов'язаний особливий комплекс псамофільних рослин. Ці рослини представлені в експозиції на вітрині "Рослини пісків", а також у центрі залу.

Цмин пісковий - лікарська рослина, яку застосовують як жовчогінний і кровоспинний засіб.

Чебрець повзучий, завдяки наявності в ньому речовини темолу - незамінний у парфумерії. Крім того, він має чудові лікарські властивості. З листя чебрецю готують салати і приправи.

Полини багаті на дубильні речовини, з допомогою яких фарбують тканину у синій, зелений та жовтий кольори

IV. Перевірка та засвоєння нових знань, умінь і навичок.

- Ми перебуваємо з вами у царстві рослин. Ви уважно слухали та роздивлялись експонати, фотографії. Давайте перевіримо наскільки ви були уважними та що запам'ятали.

1. Пограємо гру « Закінчи речення »

Рослини – мешканці водойм... (водорості).

Рослина, якою небезпечно годувати корів, овець... (хвощ).

Пальчатокорінник мясочервоний ще називають... (орхідеєю).

Прекрасна біла квітка, що роста та квітне на воді... (водяна лілія).

Осока та рогіз – рослини, що ростуть... (на болоті).

Росичка кругло листа живиться... (комахами).

Конвалія за своє життя цвіте лише... (два рази).

Незамінний у парфумерії, має лікарські властивості, готують з нього навіть салат... (чебрець).

2. Робота у групах (вчитель ділить учнів по групах)

Гра «Де мій дім»

Тепер давайте переконаємося, як швидко ви можете відшукати серед рослин ті, які ростуть тільки у певних місцях, про яких ви слухали розповідь та розглядали. Я називатиму рослини, а ви своєю групою підходитимете до оглядових вітрин.

Перша група – віднайдіть вітрину, де показані мохи.

Друга група - віднайдіть вітрину, де зібрані представники болотної рослинності.

Третя група - віднайдіть вітрину де, різнотрав'я луків.

Четверта група - віднайдіть вітрину, де зібрані представники рослинності пісків.

П'ята група – вітрина, де зібрані рослини лісу.

Спробуйте назвати якомога більше рослин з своїх оглядових вітрин.

3. Вікторина " Рослини лісу"

- З якого дерева виготовляють сірники? Листочки цього дерева тремтять навіть без вітру, оскільки з'єднується з гілочкою особливо. Тому про це дерево говорять, що воно переодягається кілька разів на день. (Осика)
- Яке дерево найчастіше застосовують для виготовлення лиж, а людина в спеку під ним ховається? (Береза)
- У яких дерев восени листя червоніє? (Клен, горобина)
- Яке дерево квітне найпізніше? (Липа, влітку)
- Яке дерево найчастіше висаджують у містах, а листочки в сильну спеку в нього липкі? (Липа)
- Яке дерево свідчить про близькість води? Воно цвіте найпершим, провіщаючи весну? (Верба)
- Яке полювання в лісі дозволене у будь - яку пору року? (Фотополювання)

Що станеться , якщо на певній ділянці вирувати ліс і тривалий час його не висаджувати? (Зникнуть усі живі жителі, тому тривалий час не ростимуть дерева)

4. Обговорення результатів виконання роботи.

Розповідь про рослини нашого краю, що занесені до Червоної книги України.

Лілія лісова

Єдиний дикорослий представник лілій у нашій флорі. В народі має різні назви: лілія, вороняче масло, маслянка, масляночка тощо. Це – декоративна рослина. Квіти мають своєрідний, трохи різкий аромат, причому, ввечері і вночі аромат сильніший. Запилюються квіти нічними метеликами з довгим хоботком.

Цибулини їстівні, на смак солодкуваті, нагадують каштан. Розмножується насінням та вегетативно-дочірніми цибулинками. Росте лілія лісова в лісах, на узліссях, серед чагарників.

Причини зміни чисельності – зривання на букети, викопування цибулин, зникає також під час вирубування лісів.

Сон великий

Центральноєвропейський вид на східній межі ареалу. Ще можливі нічні заморозки, але квітку сон-трави це не лякає, вона заздалегідь "утеплилася" щільним шаром м'яких сріблястих волосків. Назву "сон" рослина отримала через те, що квіти в похмуру погоду закриті, ніби сплять, та й в народній медицині використовували цю рослину як снотворний засіб. Ця багаторічна рослина росте на світлих сухих відкритих ділянках, в основному, на узліссі, на сонячних схилах. Живе рослина до глибокої осені, запасуючи поживні речовини в кореневищі. Сон великий дуже декоративна рослина і шкода, що він знищується оберемками на весняні букети.

Анемона розлога

Ендемічний рівнинний вид, який відокремився від високогірної анемони нарцисоцвітної. Латинська назва "анемос" походить від грецького слова "вітер". Рослина дуже декоративна завдяки великим білим або рожевим квітам та м'якому шовковистому опушенню. Цвіте у травні - червні. Росте зрідка на лісових галявинах, трав'янистих схилах, серед розріджених чагарників, переважно на ґрунтах, багатих карбонатами кальцію.

Причини зміни чисельності – випасання худоби, викошування травостою, збирання квітів на букети.

Зозулинець степовий

Із відомих науці 85 видів роду зозулинців на Україні зустрічається 17. Деякі з них ростуть на Хмельниччині.

Зозулинець степовий росте на луках, лісових полянах, узліссях. Причиною зменшення кількості рослини є складна біологія розвитку. У насінні орхідей немає ніяких запасних поживних речовин і для проростання їх в ґрунті їм необхідний симбіоз з мікоризою гриба. Там, де немає грибів чи їх мало, орхідеї зникають. А наявність грибів залежить, в свою чергу, від методів і характеру використання ґрунтів.

Змієголовник австрійський

Реліктовий вид. Багаторічна трав'яниста, опушена рослина. Цвіте у травні-липні, розмножується насінням.

Причини зміни чисельності – зривання на букети та випасання худоби. Росте на вапнякових відслоненнях, серед чагарників, на світлих трав'янистих схилах. Охороняється у державних заказниках.

Коручка болотна

Багаторічна рослина, що росте на болотистих лісових галявинах і луках, серед осокових боліт і чагарникових заростей. У червні-липні розпускаються строкаті, білувато-рожеві численні квіти у верхівковому суцвітті. Знищують її на букети. Гине вона і при викошуванні трав. Якщо зустрінете цю гарну рослину – не чіпайте її. Хай і інші помилуються квітучою болотною орхідеєю

Підсніжник звичайний

Вважають, що підсніжники – «квіти надії»– першими з'являються з-під снігу, засвідчують прихід весни. На Україні росте 3 види підсніжника. У нас, на Хмельниччині, широко розповсюджений в дубово-грабових лісах підсніжник звичайний.

Коротке життя підсніжників і дуже легко воно може обірватися. Вони вже зникли з околиць Києва і все рідше зустрічаються навколо інших великих міст, тому що підлягають масовому збору для букетів. Цибулини по-хижацьки викопуються любителями.

Презентація народних прикмет

З наближенням негоди, перед дощем, з квіток акації виділяється так багато нектару, що аромат відчувається за сотні метрів.

Якщо весною береза раніше за вільху листя викине - літо буде сухим, а коли вільха першою розів'ється - замучать дощі й холод.

На дощ квітки березки польової стулюються, а розкриваються навіть і за хмарної погоди.

Вишня на Покрову має зелене листя - буде сувора зима.

Перед дощем на листках плакучої верби з'являються крапельки вологи.

Якщо влітку на горобині багато плодів - осінь буде дощова, мало - суха.

На дубі багато плодів - на сувору зиму.

Якщо небо хмариться, а квітки жовтцю відкриті - дощу не буде.

Перед негодою квітконіжки картоплі схиляються, квітки никнуть.

Розпустився клен - буде вже тепло.

Перед негодою конюшина стуляє свої листочки і схиляє головки суцвіть, а перед стійкою гарною погодою стебла й листочки її вирівняні, суцвіття підняті догори.

Якщо в сонячну погоду квітки кульбаб стулюються - буде дощ. .

Перед дощем квітки мальви стулюються.

Перед негодою квітка маргаритки нахилиється так низько, що майже торкається поверхні землі. Осокір "плаче" за декілька годин перед дощем, збавляючись зайвої вологи.

Якщо влітку багато польового осоту, зима буде холодною, якщо багато щавлю - теплою.

Легенди краю про рослини

Легенда про проліски

Давно то було. Тікала з турецької неволі українська дівчина Катерина. Блукала не один день, не два ... Непомірно довго тягнувся час самотнього голодного блукання серед чужих людей, голих степів, холодних вітрів, пекучого від холоду каміння. Тікала вона і знала, що в разі невдачі чекає її жахлива розправа за вбитого слугу, за отруєння відваром болиголову сторожу.

Та невдовзі султан повернувся з походу і, дізнавшись про все, просто оскаженів. Викликав загін яничар і звелів живою чи мертвою повернути втікачку. Скільки днів тривала погоня, одному лише світлочолому місяцю відомо, який темними ночами освітлював дівчині

дорогу. Ось і степи залишились позаду. Із загону яничар залишились одиниці, а втікачки все не здоженуть. Яничари і самі давно вже повернули б назад, але, пам'ятаючи суворий наказ, продовжували погоню. Незабаром виснажена дівчина дісталася рідних країв і в знеможі опустилася на землю під вітами лісу. Надворі стояли перші дні весни. В повітрі пливли терпкі запахи живиці та набубнявілих липких бруньок. На всі лади висвистували шпаки, зустрічаючи весну і радіючи теплу.

Лежачи на купі сухого теплого листя, Катря плакала від щастя. Та раптом до неї долинули крики переслідувачів. Здавалось, що вони вжедесь поряд, за сусідніми кущами. В дівчини від жаху холоне кров, туманиться в очах, серце ледь не вискочить з грудей. Розкинула Катруся в розпачі руки, обняла купку сухої вицвілої торішньої трави і у відчай почала благати: “Ненько моя, земле! Не дай загинути! Не дозволь песиголовцям вернути в неволю! Краще розступися, земле, і навечно прийми мене в обійми! Миліша смерть на рідній батьківщині, ніж підневільне життя на чужині!” Почула матінка-земля те благаання, wraz голі кущі покрилися зеленим листям, зашепотіли в швидкому рості трави, а з небесної блакиті опустилися на галявину голубі сутінки й заховали втікачку. З тих пір говорить легенда, там, де опустився на землю блакитний туман, зясніли на лісових галявинах, весняні квіти кольору вечірнього неба, нагадуючи нащадкам про хоробру українську дівчину Катерину, її незгасне прагнення до волі. І, назвали їх синьоокими пролісками.

Чому у калини червоні ягідки

Жили дві сестри Мирослава і Олена. Мали вони, на диво, веселий характер і рідкісну дівочу красу. Та не в добрий час випало цвісти їхній молодості. Ворожі орди плюндрували все живе на своєму шляху. Палала земля, палав рідний край, струмками текла кров, почорніли небо і земля. Не стало чути дівочого співу, згинула весела дівоча вдача, а в очах застигли біль, туга, та відчай. Не минуло чорне лихоліття і сестер: впала

порубана мати, стрілою був пронизаний батько, кіньми потоптано меншенького братика. Все це застали сестри, коли прийшли з лісу. Від нестерпної туги запеклися раною серця, затуманився мозок, спопеліла, не долетівши додолю, гаряча сльоза. І поклялися сестри помститися кривавим песиголовцям за муки народні, за горе нечуване. Розповідають, що не один татарський загін, не одна сотня ненависних прибульців знайшли свою загибель в лісових хащах та непрохідних болотах, куди заводили їх відважні дівчата. Та не минули лиха і відважні героїні. Якось вони завели ворогів у болотисту западню, але самі були порубані чужинцями. Шість віків ходить по світу легенда, що краплини дівочої крові, які бризкали з-під ворожого ятагана, були підхоплені вітром, рознесені по лісах і долах, по берегах рік озер... І де вони падали, там виростали кущі червоної калини. А на місці порубаних дівочих тіл вирости кущі калини – “гордовини” з червоними, мов запечені краплини дівочої крові, ягодами. З тих пір і ростуть кущі калини то над водою, то попід лісом, то десь над яром, а то й біля могили примостяться, навіваючи журбу, смуток, спогади. Цілу довгу холодну зиму палахкотять рубіновим намистом на калині яскраво-червоні плоди. А коли уважно глянути на зернину, вийняту з ягоди, то можна побачити, що вона нагадує маленьке серце.

Легенди про ряст.

Розповідають, що в одному пралісі жила відьма. Цілими ночами вона літала на мітлі, а вдосвіта верталася до своєї хатинки на курячих ніжках, щоб відпочити. Ляже і тільки задрімає, як тут півень закукурає. Розсердилась відьма на півня, що спати не дає, й перетворила його в квітку. Квітка рясту й справді дещо скидається на голову півня.

Легенда про материнські сльози (маргаритки)

Лише сніг зійде, а на луках, на горбах, понад стежками з'являються маленькі білі квіточки. Люди називають їх материнськими сльозами і склали таку легенду. Колись, дуже давно, на наш край нападали татари.

В одному селі жила бідна вдова. Мала вона трьох синів-козаків - один другого кращий. Уже повиростали вони, і думала мати, що невісток приведуть, поміч буде. Але не так сталося, як гадалося. Чорною хмарою посунула на Україну татарська орда. Пішла та сила вгору по Дністру аж під Карпати грабувати народ і в ясир забирати: хлопців-молодців на галери, а дівчат – для гаремів ханських та султанських. Зібралися три сини тієї вдовиці на татарву йти. Попросили в матері благословіння, поклонилися громаді, взяли мечі, осідлали коней вороних і поїхали з побратимами на рать. Люта січ була, бо їй не рівними сили були. На одного козака по п'ять зайд сунуло. Та відступили татари, бо багато бусурманських голів лишилося над Дністром. Поверталися з перемогою хлопці додому по білому снігу, що випав після битви. Радісно зустрічали їх. Але для матері-вдови принесли вони сумну звістку: її два сини впали у лютий січі, а третього, порубаного, забрали татари з собою. Боса і простоволоса бігла мати по білому снігу за третім сином і тяжко голосила. Гіркі сльози рясним дощем падали з очей. Від них танув білий сніг. Де впала сльозина, там розквітала маленька квіточка. Назвали люди ці квіточки материнськими сльозами. А ще їх маргаритками називають

Легенда про лілію

Це було в давнину, коли в широкі степи України залітали орди татарські. Страшний то був час: горіли села, голосили матері, просили захисту діти, а їх безжалісно рубали шаблями. Лилась кров, лились сльози. Старих людей рубали, молодих дівчат і хлопців забирали в полон і гнали в невідому країну. В одному селі (а скільки таких сіл на широкій Україні) росли і розквітали красиві вродою і станом чорноокі, працьовиті красуні. Ніжні, непорочні, як білий цвіт лілії. Одного разу на село налетіли татари. Дівчата, щоб не йти в неволю, втопились в бистрій і глибокій річці. І в тому місці, де темна вода сховала від ворогів красунь, на світанку з'явилися білі пуп'янки невідомих квітів. Коли зійшло сонце, проміння освітило згарище на місці села, і, наче

злякавшись побаченого, пробігло по неспокійній поверхні річки, невідомі квіти розцвіли яскравим, сліпучим цвітом. Здавалось, що ніжні руки дівчат тягнуться до сонця, вітають світла. А ввечері, з запахом сонця, ховалися від чорної ночі. З того часу ці чудові квіти, яких прозвали ліліями, просипаються з сонцем і засипають з його заходом.

VII Підбиття підсумків. Рефлексія.

- Де сьогодні проходила наша екскурсія?
- Чи переконались, що рослини ростуть у най різноманітних куточках нашого краю? Пригадайте, де саме?
- Які рослини вас «здивували»? Чим?
- Яка легенда сподобалась найбільше? Чому?
- Які народні прикмети запам'ятали?
- Які рослини нашого краю занесені до Червоної книги?
- Чому на Землі зникають деякі рослини?
- Яким є значення рослин в житті людини?
- Чим конкретно природі допомагає кожен із вас?

Світ навколо тебе дуже привабливий і цікавий , і ти живеш у ньому , як у рідному домі, бо ти - теж частинка цієї природи. А щоб тобі було тут затишно і добре, то слід поводитися мудро, оберегати довкілля, бо без нього ми не зможемо жити. Потрібно допомагати природі відновлювати свої сили. І ти це можеш!

Гра "Вчимося любити природу"

Учитель промовляє фразу, а учні повинні сказати, любить або не любить людина природу і чому.

- 1) Людина вийшла з лісу з букетом конвалій.
- 2) Людина садить біля будинку дерево.
- 3) Людина кинула недопалок на землю.
- 4) Директор заводу поставив очисні фільтри на труби.
- 5) Діти вішають на дерева шпаківні.
- 6) Після відпочинку у лісі люди зібрали і закопали сміття.

7) Водій миє машину на березі ріки.

8) Хлопчик б'є пляшки.

VIII. Домашнє завдання.

Продовжити знайомитись та вивчати рослинний світ нашого краю.

IX . Організоване повернення учнів до класу.

Додаток Г

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Куриленко Юлія Олексіївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

12.04.20
21р.

(дата)

(підпис)

Юлія
Куриле
нко
(ім'я,
прізви
ще)

